

Соколёнок

2/2016

март - апрель

Лашын

БАЛАЛАР УШИН ЭКИ АЙДА БИР КЕРЕ ШЫГАТАГАН РЕСПУБЛИКАЛЫК ЖУРНАЛЫ

С.Капаев

Шабден

(йыр)

Куьн таягын кенъ таслап,
Кобкте куьлди куьн коьзи,
Кобкшил болып, коьгерип,
Куьлтиреди ер юзи.

Язлык келди, коьгерди,
Кобгерди де коьрк атты.
Куьн тоьстеги коьк шабден
Кобтерилди, боьрк атты.

Кобк юзиндей, коьк шабден
Кобк коьзлерин кенъ ашты,
Кырды, ойды ол бийлеп,
Куьндей саьвле ол ашты.

Язлык

Озган кыс алдынгы йыллардагындай болып, каты боламды. Карды эсинъизге алынъыз дегендей болып, ол узак заман ерде ятпады. Куьннинъ коьзи ондай бир йылтырамаса да, язлык келди, ювыклады деген ой басты бийлейди. Онынъ келуьвине аьр бир аьдем озинше куванады: куьн йылы болганлай балалардынъ шав-шувлары азбарда эситиледи. Эгиншилер кырга алгасайдылар Анайлар уйлерин тазаламага мыратлайдылар. Соны ман бирге кыскаяклылардынъ байрам куьни де келеди. Бу байрам савлай элде байрамшыланады. Кызлар, кедерлер аналарын, аьптелерин, ювыкларын сосы куванышлы байрам ман кутлайдылар.

Ана деген сенинъ ясынъа карамай, сага аьр заман керек. Ананъа суьйиминъ нешаклы болса, сенинъ яшавынъ сол шаклы ыспайы, наьсипли эм суьйинишли болаяк.

Аявлы «Лашын» журналынынъ окувшылары! Мутпанъыз аналарынъызды оьрметлемеге, суьймеге, аявламага! Тек байрам куьнде тувыл, аьр заман ялгыз бир де калдырманъыз.

Суюн Капаев

Алтыарык (хабар)

Алтыарыктын акында бурыннан алып мунавдай бир хабар да юреди. Бурын-бурын заманларда бир авылда бир бай яшапты. Онын малынын коьплигиннен саны да болмапты. Сосы авылда карт анасы ман бирге ялгыз яс та яшапты.

Сосы ярлы яска бай кызын кайдан береек эди? Ол йыл сайын айт деп ампаталап пишен йыяды. Бу ярлы ястын бир малы да-заты да йок пишенди не этеек экен - ав деп, авыл аьдемлери уйкен сейирге калдылар. Яс «токта, асыкпа, бай, меннен де тилер куьнин сага келер, аьне сол заманда коьрермиз коьркинъди», — деп мырат этеди. Ис — мыраттан деп халк билмей айтпаган.

Бир йыл, энди малларым аман-эсен кысладылар, эртен-бирсигуьн туьркиреп тувган коьгоьленге яйылар да кетерлер, деп бай кыстын шыкканына суьйинеди. Мунын арасында, ала-буркасын этип, куьнтувардан алып ашшы ел эседи. Ел мен араласып, кар туьседи. Аьдем аьдемге карап болмастай боран болады. Байдын авла-авла малы кырылмага етеди. Сол за-

манда байдын эсине йик-йик пишени болган ярлы яс туьседи эм ол яска, пишенин сатсын деп, аьдемлерин йибереди. Ама яс онын айтканларын эситпеге де суьймейди. Тек бай кызын берсе, калым этип пишен йиклерин берермен, дейди келген аьдемлерге. Бай ашувланады, тарланады, дунья байлыгын берейим деп, тагы да аьдемлерин йибереди. Ама яс эткен ыйнатыннан кайтпайды. Амал йок, малларын аштан кырмаяк уьшин, бай кызын ярлы яска, калым уьшин пишен алып, береди. Кыздын аты Аьберли болады. Бай ярлы яска кызын узатканлай, яйма-шувак болып, куьн ашылып, туьркиреп яс коьгоьлен тувады эм тувар ясыл отка ябысады. Оны коьрген халк: «Аьберли кетти абысып, тувар отка ябысып», — деген.

Куьн яманы кетер, аьдем яманы кетпес дегенге усап, берен-шерен этермен деп берлисиген бердази де ян-януварды мойыткан алтыарык та кетип, яйын тарткан язлык келди.

Табиат куьлтиреп туьрленди. Ога суьйинип, ян-янувар да янланады.

Айлиннинъ уьстинлиги

Айлин тек 12 ясында, онынъ яшавы аьли де алдыда, ама ногайда соьз бар «Болаяк бес ясыннан да белгили» деген. Соьйтип, Айлин балалар бавында ок оьзининъ оьнерли бала экенин коьрсетип баслаган, тербиялавшысы Аминат Рашид кызы Лукмановадынъ айтувына коьре, Айлин ясавга, йырлавга, биювге айлак авас болып оьскен. Сога коьре де мектебке юрип баслаганлай, ата-анасы оны Сраждин Батыров атлы саният мектебин оқымага бердилер: фортепиано, биюв эм ясав класслары кызалактынъ ишки дуныясын мукаят та байытып баслады. Сосы саният мектебинде ислеьтаган оқытувшылар яшавга коьп талаплы балаларды тербиялап, оьнер-

лерин оьстирип йибередилер. Коккешова Боранбике Исмаил кызы – вокалдан, Толубаева Эльмира Расил кызы – фортепианодан, Акбердиева Алтын Оьмирзак кызы эм Махмудова Эльмира Таймас кызы – суьврет ясавдан.

Айлин 2012 йыл Гасанов атлы пианистлердинъ республикалык ярысында 3-ши де-режели дипломды байырлаган.

Регионлар ара озган музыкальный «Балалыктынъ тавысы -2015» деген Черкесск калада озгарылган конкурста Айлин Аджиева енъуьвши болган. Сонъ яратувшылык йолы талаплы кызды Крымда озган халклар ара «Кыскы Крым-2016» деген конкурса Симферополь калага элтеген. Сосы ярыста 10 оькимет-

лык мектебинъ директоры. Анасы Джамиля Залимхан кызы – С. Батыров атлы мектебинъ окытувшысы. Эм оьзекте тавдай тирев атасы Руслан Аскерхан улы Аджиев эм аданасы Нурали бек суьйинедилер сондай кызга, карындаска.

Суьйинедилер Айлин уьшин бирге окыган тенълери, окытувшылары. Айлин тек яратувшылык дуныясында тувыл да спорт тармагында да талап. Онынъ уьйретувшиси Арслан Бакиев окувшысынынъ талпынувына суьйинеди эм келеекте уьстинликлери не етеегине сенеди. 23 увьтта тувган куьнин белгиледи. 12 ясына толды. Биз ога ак юректен йораймыз уллы енъуьвлерди саният, маданият дуныясында, спорт тармагында. Кудайдынъ суьйикли кызы болсын дайым да эм ногайымыздынъ атын сав дуныяга данъкласын.

Салимет Майлыбаева, Россия язувшылар эм журналистлер Союзынынъ агзасы.

тен 600-ден арткан 8-18 ясына дейим балалар катнасканлар. Эне сондай уллы базласта Айлин Аджиева тоьрешилердинъ бир тавысы ман эстрада вокалында 1 орынды алган эм халк жанрда Халклар ара конкурстынъ Гран-При баргысына тийисли болган. Оьзининъ талабы, талпынувы уьшин Айлин «Разылык хат та» алган эм баалы савга ман да белгиленген. Сол затларды ногай кызымызга Президиум Советининъ агзасы, РФ Президент касында уйгынланган комиссия председатели А. В. Бабушкин берген.

Оьзекте, Айлиннинъ ювыклары да ога дайым коьрим эм тирев. Нагашатасы Максutow Залимхан Магомед улы – белгили ногай композиторы, Дагьстан Республикасынынъ ат казанган саният куллыкшысы, нагашакасы Максutow Мурат Залимхан улы-композитор, пианист, Сургут районындагы авас-

Бирге куулаейык

-Алибек, сен туьнегуьн неге мектеб-те болмадынъ? — деп, окытувшы со-райды.

— Туьнегуьн меним агам авырган эди, - деп, яваплайды Алибек.

— Онда сенинъ не куллыгынъ бар эди?

— Мен тетигине минип, кыдырып юргенмен.

— Атам, — дейди Алибек, — сага му-навдай зат акында айтайым: танъла бизим мектебте окувшылардынъ, ата-аналардынъ эм окытувшылардынъ кишкей йыйыны болаяк.

— Аьши «кишкей» деген не затты ол?

— Не зат болсын, онда сен, мен эм би-зим окытувшы болаяктагы.

Окытувшы Абдулландан сорайды:

— Сонъгы кезекте аьдемде кайдай тислер боладылар?

— Оьзекте, салынатаган, алынатаган тислер, -деп, Абдулла да яваплаган экен.

- Мен мектебте оьткерилген турнирде эки шақырымды бир такыйкадан ювырып келдим! - деген Алибек досы Джанибекке.

— Алдама сен! Ондай этип мировой спортсменлер ювырмайды, — деген явапка Джанибек.

— Солай. Тек мен туврадан-тувра ювырып келдим! - деген явапка Алибек.

— Джанибек, сизинъ класста неше отличниклер бар? - деп, оннан келген бир йолдасы сорайды.

— Мени санамаса, доьртев.

— А сен отличник болаяксынътагы аьши?

— Й-о-к. Мен сага айттымша — мени санамай!-деп.

Баспага аьзирлеген С. Култаева

Маржан Казакова

Ана

Ана деген — яшав берген дунияга,
Ана деген — ерде юрген пайхамар.
Досынъда да, яванъда да бар ана,
Тобктирмейик аналарга кобзяслар.

Йок яшавдынъ оьлшегендей баасы,
Саналмайды ол алтын ман, акша ман.
Ол ананънынъ сага берген савгасы,
Бир заманга оны мутып боларма?

Ана, ана, кар ириткен юрегинъ,
Бала уьшин арув-талув билмеген.
Аяз кеше омыравда йылытып,
Авырувга бувып йолды бермеген.

Дуниядынъ ер-еринде казават,
Наьлет болсын отын онынъ якканга.
Бир-бирине карсы болган ямагат,
Карашынъыз йылайтаган анага.

Ата-ана субьинеди эр тувса,
Муьсиревли ана боьтен Аллага:
«Мен коьрмейим, — дейди, — бала кайгысын,
Оьлсем, мени улым салар кабырга».

Ана, ана, казаватлар токталып,
Ян эндирген аьр саьбийинъ сав болсын.
Бас ийсинлер, келип сенинъ алдынъа,
Эмшек суьтинъ аьр дайым да аклансын.

Кишкейлерге

Константин
Ушинский

АЛА ТАВЫК (юмак)

Бир юрта карт атай да, карт анай да яшай-таган болганлар. Бир ала тавыкларыннан баска олардынъ бир заты да болмаган болыпты.

Куындердинъ бир куынинде ала тавык юмырткалап коймаспа. Карт кисилер сол затка бек суыйинедилер. Карт атай юмырткадынъ кырына урады – сынмайды, урады – сынмайды.

Карт анай да урады – сынмайды. Ашувланып та урады – сынмайды. Не де этеди-сынмайды юмыртка.

Неге тувыл да, ала тавык тапкан юмыртка ондай-мундай юмыртка болмаган, алтын юмыртка болган экентагы. Карт кисилер не этееклерин билмей, ойга батадылар.

Сол арада тесиктен йылт коьзли болган шышкан шыгады. Ол аьдемлерди коьрип коркады, эсикке карап шавып йибереди эм онынъ куйрыгы анъсыздан юмырткага тие калады. Юмыртка да тымалап ерге туьседи эм пара-пара болып бузылады.

Эндигиси атай да, анай да синъсип-синъсип йылайдылар. Ала тавыктынъ оларга языгы шыгады. Маслагат этип, ол булай какылдайды:

– Йылама, атай, йылама, анай! Мен сизге баска юмыртка табармантагы. Алтыннан тувыл-ишинде агы да – сарысы да болган эм ашамага оьзи де ярайтаган юмыртка болар. Мен сизди язык этпеге койма-спан! Ога карт атай да эм карт анай да суыйинедилер экен.

Коьширген А. Култаев.

Абайым

Ер юзинде аьдемнинъ
Кыска экен яслыгы.
Яным суьйген абамнынъ
Келди энди картлыгы.
Тыртыкланган нур юзи,
Шашлары да агарган.
Авырыйды тизлери
Ол таякка таянган.
Коьтермеге коьнъилин
Мен амаллар излеймен.
— Абам узак яшасын, —
Деп Алладан тилеймен.

Бу сыдыраларымды мен бек баалы,
суьйикли насыйхатшымыз, Сапие-
абайга багыслайман.

Бизим тукумымызда Сагиндигов-
ларда ясыуьйкенимиз Сапие-абамыз,
неге десе ол атамнынъ тоьркининде
тунгыш бала.

Мен ога уьйкен-абай деп айтаман.
Ол бизге конъсы болып яшайды. Ме-
ним абайыма 65 яс толган. Мен олар-
дынъ уьйине куьн сайын бараман.
Сапие-абай мени коьрсе, кушаклап,
суьйип, меним мектебтеги уьтинли-

клеримди сорайды. Мага бир аьруьв
болады эм мен сол вакыт суьйинемен.

Сапие-абай ашык коьнъилли, йылы
шырайлы, танъ, маслагатшы аьдем.
Авылымыздынъ яшавшылары ога бек
разылар. Мен бир неше ясыуьйкен-
лерден эситкеним бар «Калай аьруьв
кыскааяклы, бир кепте турады, колдан
келген коьмегин этип, сени йылы кеп-
те йолга салады» — деп. Дуныяда сон-
дай аьдемлер коьп болса экенлер.

Абам аьр куьн сайын кулагыма
куйып турады: «Сен ясыуьйкенлерди
сыйла, олтырган болсанъ турып орын
бер. Оьзинънен уьйкенлерге йылы са-
лам бер.

Ясыуьйкен юк пен болса ога коьмек
эт. Аьне сол заман сен акыллы, ны-
замлы, кылыклы бала боларсынъ», —
деп. Сапие-абайда наьсипли картлык.
Онынъ соьзин аданаслары, келинле-
ри, аьптелери, олардынъ балалары
бир де ерге туьсирмейди, бек баалай-
дылар эм сыйлайдылар. Мен абайга
коьмек этемен, аьр исине табыламан,
йылы соьзимди аямай айтаман, анам-

дай этип суьемен.

Абайдынъ аяклары аврыйды. Мен бек кыйналаман ол аврыса. Оьзимнинъ яшавымды онсыз мен кабыл этпеймен. Мен онын маслагатларын тутаман. Картлык эрте, кеш болса да баьримизгеде келеек.

Ясыуьйкелерге куллык, абрай этуьв керек. Ата-бабаларымыздан калган алтын соьзлер бар «Ясыуьйкенди сыйласанъ-йолынъ болар!»

Аьли заман авыр, яшавымыз куьн сайын ийгиленеек орынына авырланып барады. Аьдемлер айлак ашувлы болып барадылар, ама сонынъ оьзин-

де де аьдемшиликти, боьтен де ясыуьйкенди сыйлавды мутпага керек тувылмыз. Бизим яслар арасында аьлиги заманда нызам да осалланады, олардынъ арасында тийиссизлик этетаганлардынъ санлары кемимейдилер. Ол зат акында ойламага керекпиз. Олар да оьзлери бир заман ясыуьйкенлер боларлар эм коьп зат басларына туьсер.

Ногайымнынъ болсын тоьри, яшасын ясыуьйкени – тоьрдинъ коьрки!

Сагиндикова Ильзана,
Орта-тоьбе орта мектебининъ окув-шысы.

Анама

Аьзиз анам!

Баалысынъ сен мага

Кыйынлыкта, тынышлыкта, аьр заман.

Яшав бойы коьп кыйынлык коьрсенъде,

Ийги соьзлер эситемен дайым да.

Энди сама алгасама, олтыршы,

Тоьр басында олтырып сен куваншы.

Алла-тала, анамды сен кыйнама

Ден савлыкты йорайман мен анама.

Сагиндикова Ильзана,
Орта-тоьбе авылы

Зухра Акимова

Кара мысык эм албаслы

Бир орманлыкта кара туъсли мысык яшаган болыпты экен. Аты Васька болган, дейдилер. Алды кере сосы мысык авылда оъзининъ иеси мен бирге яшаган. Кайбир заманларда шышканлар ыслаган, ят мысыкларды азбарыннан кусларга да анъшылав этип турган экен. Иеси ога суът, каймак берген. Иеси куллыктан арып келип олтырган заманда, оны алдына алып, олтырып та туратаган болыпты экен. Мысыкты аыр заман басыннан сыйпаган. А мысык болса, иесине явапка оъзининъ мыр-мыр йырын йырлайтаган болган. Заман келеди эм мысык картаяды. Куъши таяды Эндигиси шышканларды ыслап болмайды, тек исси пештинъ янында ятып турмага суъеди. Уйклап турса, иесиннен ашамага тилейди. Кайбир шакларда савыттагы суътти де тоъгип алады эди.

Бир кере Васька мысык тагы да савыттагы суътти тоъгеди. Иеси кыскайкы ога бек ашувланады эм оны азбарыннан кувып йибереді.

— Кет муннан. Карайман, сен аъли яравсыз болып баслайсынъ. Суътти тоъгесинъ, шышкан ыслап болмайсынъ. Аыр заман уйклайсынъ, — дейди иеси.

— Суыйген еринъе бармага болаксынъ. Мен карсылыгым сага йок. Кара мысык иесине оыпкелейди эм азбардан шыгып, суыйген ягына карап абытлайды. Авылдынъ тоъгерегинде коъп айланады. Бирде шышкан ыс-

лайды, бирде кусларга ювырады. Туъсинде ога йылы пеш энеди.

Бир кере мысык калын орманлыкка барып калады. Онда ол терен шуқыртабады эм онда яшап баслайды. Орманлыкта онынъ яшавы осал тувыл эди. Шышканлар да барлар, куслар да табыладылар. Энтъ де маънелиси — оны бирев де коърмейди эм ога бирев де урсыспайды. Булай алып караганда, аьруьв. Тек яй кетти. Куслар йылы якка уштылар, шышканлар болса, инлерине кирдилер. Васькага сувык болады эм ол аш болып баслайды. Куъзги ямгырлар тез-тез явадылар.

Бир кере кара мысык оъзининъ ининнен шыгаяк болган эди, болмады. Куъшли кар явган эм иннинъ авызында япкан. Ол сувыклыктан калтыраиды. «Мага эндигиси йылы валенки эм колгаплар болса, бир зат та керек тувыл эди. Кыстан да аман шыгар эдимтагы», — деп ол ойланады.

Бир кере кара мысык орманлыкка кирип кетип калмаспа. Караса — онынъ алдында тавык аяклы бир кишкенекей уый туры. Оъзи де тавык болып кышкырады эди. Мысык суыйинди эм ога ювырып барды. Кишкей уый оны оъзине йибермейди.

Кишкей уйге калай кирмеге керегин ол ийги билетаган эди. Эм оны ман пайдаланмага токтасты. Эм ол кишкей уйге карап:

— Сен кишкей уый, мага алды бетинъ мен кара, а мен болсам, сага арт бетим мен бурылып карарман.

Кишкей уый ога алды бети мен караганлай, онынъ эсиги ашылды эм мысык ювырып кирип калды. Васька боълмеге де киреди. Онда йылы. Пештинъ бир муьйисинде йылы валенкилер эм колгаплар да барлар. Таммам ога тигилген экенлер. Васька валенкиди кийди эм пештинъ янында ятып уйклады. Оьзининъ билген йырын да йырлайтаган эди. Сонъ каты кепте уйклап калады.

Айтпага керек, сосы кишкей уьйде албаслы хатын оьзининъ йиен кызы Варвара ман яшаган. Олар бирге ушадылар эм кишкей балаларды коркытадылар. А Васька каты уйклавда эм туьс те коьруьвде. Ол сондай да бир каты уйклаган эм уьйге кайтып албаслы куртка эм йиени келгенин билмей де калган. Олардынъ аьр бириси оьзи мен узак авылдан тавык алып келген эди.

Олар уьйге кирдилер. Йорыгына ок ким ди бирев мунда барын сезбей болмадылар. Албаслы куртка баслайды:

— Фу-фу-фу! Кимди аьши бизим уьйдеги? Мага коьре мысыктынъ ийиси келеди-ав! Бурынымды ярып алып бараятыр сосы ийис!

Уьйдинъ муьйисинде ол мысыкты коьрип калды. Онынъ елкесиннен ыслады эм айтты:

— Ким сени мунда аькелгенди?

Кара мысык албаслы курткадан коркты эм ырыясып онынъ тоьгерегинде айланды, куйрыгы ман онда-мунда булгады.

— Албаслы-абай, мен мысык боламан. Мен яман тонъдым эм сизинъ уьйди коьрип калдым. Ол мени оьзине йиберди. Тилеймен сага, албаслы-абай, мага мунда яшамага ыхтыяр бертагы! Мен сизинъ уьйди каравыл этермен, ят биревди де йибермен. Куварман. Баьри затта яхшы болар мунда!

Албаслыга бу мысыкка дейим абай деп ийги соьзди бирев де айтпаган эди. Эм ол соьз ога ийги эм йылы болып тийди. Ол мысыктынъ аркасын катлы колы ман сыйпады эм ога яшамага ыхтыяр да берди.

Сол заман йиен кызы Варвара ашувланды эм оны кувмага керек деди. Бизге мундай арыксымал мысык неден керек? Кетсин суьйген ерине!

— Йок, — деди сонда албаслы. — Яшасын бизим уьйде. Шышкан ыслар, кусларды кувар. Ятлар келсе, биревин де ювык йибермес бизим уьйге карап.

Аьне сол заманнан алып мине куьнде дейим сосы кишкей уьйде албаслы, онынъ йиени эм кара мысык бирге яшайдылар. Ятлардан меканды саклайды. Арада бир шышкан да ыслайды эм ашайды.

Коьширген С. Култаева

Алтыншы республикалык конкурсы ыткерилди

Дагыстан Республикасынынъ билимлендирув Министрствосынынъ эм билимлендирувди ыстирувдинъ Дагыстан институтынынъ баславлары ман республикадынъ билимлендирувди ыстирув институтында ана тиллеринде дагыстан авторларынынъ язганларын ийги этип окувынынъ 6-ншы республикалык конкурсы баары ягыннан да ийги кепте ыткерилди деменге болаяк. Онда республикадынъ калаларынынъ эм районларынынъ орта школаларынынъ ана тиллерин окуйтаган окувшылары эм олардынъ окутувшылары катнастылар. «Ногай литература» номинациясында окувшылар эм окутувшылар Кызлар каласыннан, Ногай, Тарумов районларыннан бар эдилер. Балардынъ ана тиллеринде авторлардынъ язганларын окувларына жури членлери филология илмилерининъ кандидаты, ДГУ-дынъ доценти Фания Кусегенова, Дагыстан язувшылар Союзынынъ секретари, ногай секциясынынъ етекшиси Анвар-Бек Култаев баалав бердилер. Конкурстынъ тамамын келтиргенде 1-нши орынга эм Дагыстан Республикасынынъ билимлендирув Министрствосынынъ Сый грамотасына Ногай районнынъ Кумлы авыл орта школаларынынъ 11-нши классынынъ окувшысы Суяндиков Фазиль шыкты (класс етекшиси Аджиева Сафият). Ол белгили ногай аьлими эм шаьйири Джаладин Шихмурзаевтинъ «Каслы юзик» поэмасынынъ уьзигин аьлемет окып билуьвин коьсетти дер эдик. 2-нши орынга эм сондай грамотага бу районнынъ Джанибеков атындагы орта школаларынынъ 11-нши

класс окувшысы Мигала Курманбаева (класс етекшиси Кожаева Куьмисхан) эм 3-нши орынга Тарумов районнынъ Янъы-Дмитровка авылынынъ орта школаларынынъ 11-нши класс окувшысы Манапова Айдина (класс етекшиси Амангазиева Ашувхан) тийисли этилиндилер, Кызлар каласынынъ 2-нши номерли гимназиясынынъ 11-нши класс окувшысы Муса Курманалиев болса айтылган министрствосынынъ сертификаты ман савганланды, ызынинъ атайы, ногай поэзиясынынъ классиги Муса Кураналиевтинъ «Бизногайлар» деген ятлавын да бек усташа окувы ман жури членлеринде уьйкен разылык тувдырды.

Конкурстынъ тамамы бойынша ызы ойлары ман конкурс ортакшылары эм жури членлери боьлисип алдылар.

Гульжамал Мурзаева

Меним гуьллерим

Тек туьнегуьн
Меним шашкан гуьллерим,
Буьгуьн яйнап
Калай аьруьв атканлар.
Мен шашкан ман,
Сув сепкенлер баскалар,
Сиз оларга
Бас ийинъиз, гуьллерим.
Элим уьшин,
Ерим уьшин яйнанъыз,
Уьстинъизде
Ел эссе де, буьгилмей,
Сувыклыкка, сирампилге берилмей,
Кобнъил кувнап,
Сиз, гуьллерим, яшанъыз.
Шешекейдей
Ярык юзли саьбийлер,
Сизге савлай
Яслыгымды бергенмен,
Сизинъ уьшин
Юрегимди боьлгенмен,
Оьктем болсын
Сиз бен дайым тувган Эл!

Фактысы багысланган

борышлар оьстириледи-
лер, балалардынъ били-
мине тез-тез тергевлер
салынады, олар ман ана
тилге багысланган ша-
ралардынъ сапатлыгы-
на артык эс каратылады.
Суьйинишке, коьп оқы-
тувшылар оьз куллыгын
тийисли оьлшемде бити-
реди. Сондай коьримли
оқытувшы-лардынъ би-
реви Эдиге авылынынъ
орта мектебининъ тувган
тилден оқытувшысы Сый-
лыхан Толыбай-кызы
Канлыбаева. Мине 35
йылдынъ узагында, заман
оьзининъ саргаят атаган-
агартатаган уьресин
соксада, Сыйлыхан
Толыбай-кызы балалар-
ды арымай-талмай ана
тилге бавлап келеятыр.
Ол — 1-нши категориялы
оқытувшы. Оқытувшы
исинде етискен уьстинли-
клери уьнин 1999-ншы

Ызгы йылларда энъ йогардагы дере-
жели инсанларымыз да аз санлы мил-
летлердинъ маданият, саният, адаби-
ят маьселелерине шынты сыпаты ман
карамага шалысатаганы аян коьри-
неди. Авыл мектеблеринде, аз болса,
уьйкен калалардагы мектеблерде де
миллет балаларга ана тилин уьйре-
нуьвге анъсатлыклар аз-аздан кура-
лады. Мектеблердинъ етекшилери,
ана тилден оқытувшылары алдында

йыл ол «Отличник народного образо-
вания ДАССР», деген медаль мен сав-
галанады. Элбетте, сосы йогары белги
Толыбай-кызы Сыйлыханды пара-
хатлан — дырмай мукаятлыкка, оьз
исин тагы да бир тереннен актарып
карамага яваплыкка тартты. Буь-
гуьнлерде Сыйлыхан Толыбай-кызы
районымыздынъ эм савлай Дагы-
станнынъ айтувлы оқытувшылары-
нынъ бириси. Бу акыйкатты бегитеди

онынъ окытувшыларынынъ яркын уьстинликлери. Айтпага, 2013-нши йыл онынъ окувшылары Оразбаева Элинадынъ (9 кл) эм Джумалиева Элинадынъ (11 кл) «Адабият коьринислери» («Филологические этюды») деген номинация бойынша язылган илми куллыклары йогары баа аладылар эм Дагыстаннынъ белгили адабиятшысы Т.Э.Гаджимурадовадынъ «Адабият коьринислери» деген китабине киргизилип баспаланадылар. 2009-нши йыл Сыйлыхан Толыбай-кызы оьзи де тувган тилден окытувшылар ара озгарылган ярыста «Лучший учитель родного языка» деген атакты байырлайды. 2014-2015-нши окув йылында ана тилден савлай Дагыстан халклары бойынша уйгынланган олимпиадада Толыбай-кызы Сыйлыханнынъ окувшылары Оразбаева Элина (9 кл)

ногай тилден 1-нши орынды, тувган адабияттан 2-нши орынды, Болатова Шолпан (9 кл) ногай тилден 3-нши орынды байырлап аладылар. «Енъуьв куьнининъ» 70-йыллык мереке-сине багысланган «Тулпар» адабияты уйгынлаган яттан окув сынасында онынъ окувшысы Давлетова Алтынай 2-нши орынга шыгады. «Ана куьнине» багысланган «Ногай Эл» радиосынынъ ятлавлар окув ярысында тагы да катнасып, 2-нши орынды казанады. Кайдай куьезли етимислер! Кайсы ата-ана да, ямагат та оьрметли муьсиревге йигер тапкандай.

«Эл эпшил» дегенлей Сыйлыхан Толыбай-кызынынъ ис сулыбы, ис йосыклары, таянаган амаллары кенъ эм туьрли, салынган мыратлары уйкен. Окытувшы сол мыратларына етисип келеди.

Капанов Алибек, окытувши, Эдиге авылы.

„Тувган еримизди билемизбе?“

«ЛАШЫН» журналынынъ окувшыларына

Аявлы окувшылар! «Лашын» журналынынъ редколлегиясы озининъ окувшыларына, туратаган ерин — республикасын, каласын, районун, авылын ийги билип эм анълап алуw ушин, «ТУВГАН ЕРИМИЗДИ БИЛЕМИЗБЕ?» деген рубрикасын ашады. Эм бу затка балалардынъ кызыксынувларын эм анълап алуwларын остируwв, байытуw ушин, тоьмендеги сорауларды береди эм соларга окувшыларыннан явапларын да саклайды:

1. Сиз яшайтаган кала, район, авыл республикамыздынъ кайсы еринде орынласкан. Эм ога ондай атты не ушин таккан. Анълатынъыз, сиз не ушин соьйтип ойласыз эм санайсыз?

2. Сизинъ кала, район, авыл асылында не зат пан каьрлейди?

3. «Меним каламнынъ, районымнынъ, авылымнынъ энъ де суьйдимли, сыйлы ерлери» - деген темага уйкен болмаган хабар язынъыз.

4. Каланъыздынъ, районынъыздынъ, авылынъыздынъ белгили аьдемлери кимлер экен. Олар акында не зат билесиз?

5. Каладынъ, районнынъ, авылдынъ бурынгысы, аьлигиси акында не зат билесиз эм келеектегиси акында не зат ойлайсыз?

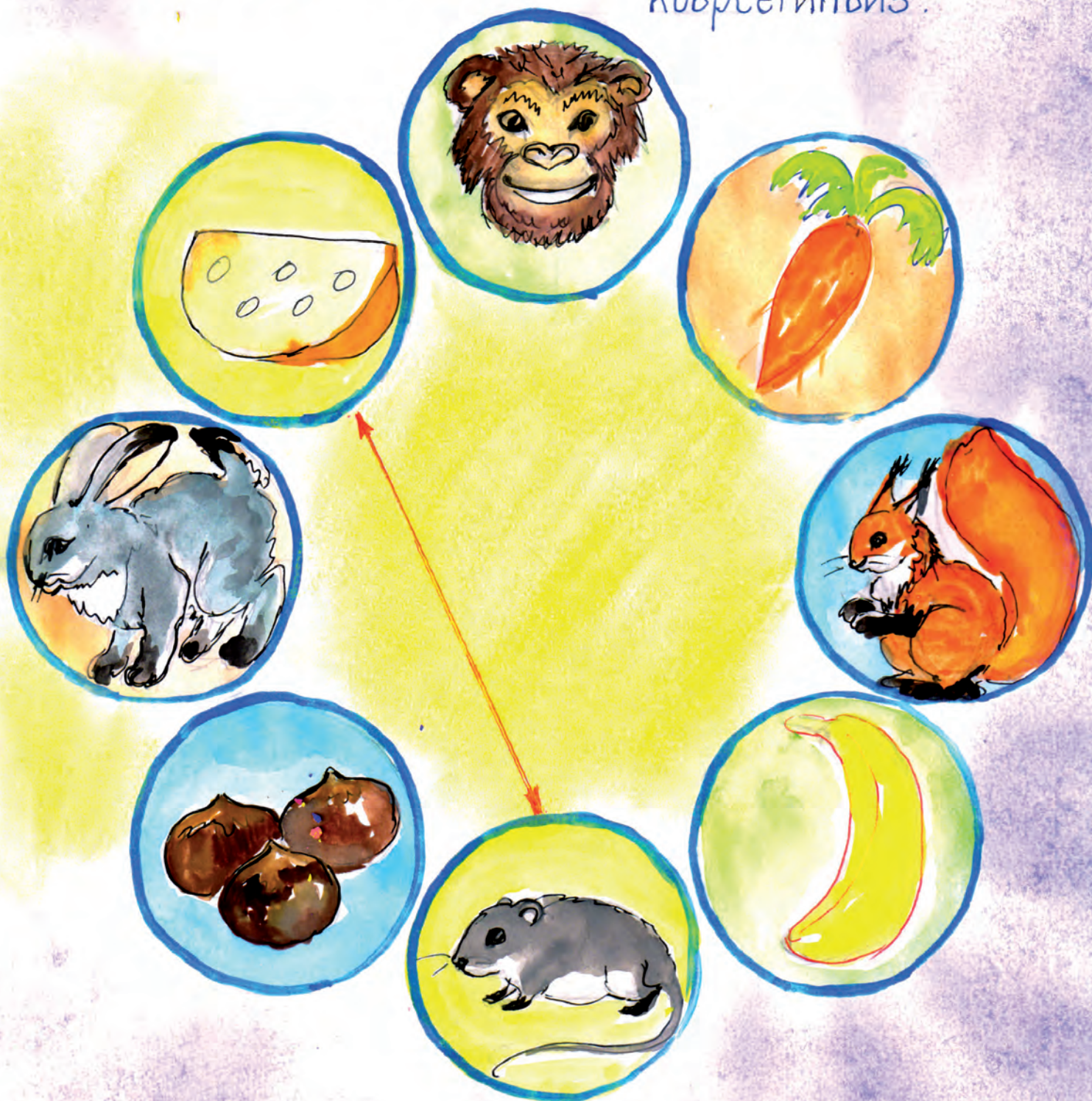
Сосы сорауларга явапларды куьтемиз. Явапларды «ЛАШЫН» журналынынъ бетлеринде баспалап туракпыз. Язынъыз, язынъыз!

С. Култаева «ЛАШЫН» журналынынъ редакторы

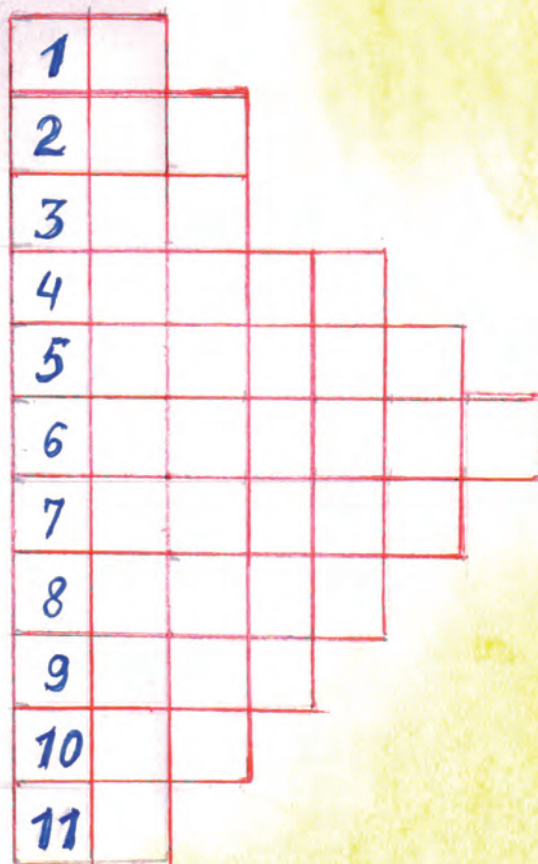

АШАМАГА СУЬЕМЕН!

Ким не зат ашайды? Соны сызык пан
коьрсетинъиз.

КРОССВОРД

Солдан онъга

1. Яйдынъ «куыллеси»
2. Ушатаган янувар
3. Аслыктынъ туърлиси, масаклы обсимлик
4. Кийизден этилинген, уьстиннен оранатаган кийим
5. Колдынъ муьшеси
6. Арбага егилген косымша ат.
7. Тукым бойынша аданас.
8. Яллав уьшин кыйын ак
10. Баъле, каста, мараз.
11. Яманлык сагынувшы, душпан

Йогарыдан тоьменге ногой аьлимининъ тукымын окырсыз.

Бувыңларды косып, сөзләр туъзып каранзыз

образец

са-ли

Ата-бабаларымыздан калган сөзлерден

Бесик йыры

Балам, меним янымсынъ,
Бек сүемен мен сени.
Кенъ бесикке боълейим,
Салкынлыкка салайым,
Уйклап болсанъ бесикте
Шешип койынга алайым.
Казай турсанъ,
Каз соярман мен сага,
Ювырып кетсенъ,
Тай соярман мен сага.
Мен картайып, сен коърсенъ,
Аьруьв айтарсынъ сен мага,
Оьткир орак колга алып,
Тары куьлте орайым,
Кара ерди шыйратып,
Кенъ ындырлар курайым,
Туяк пынан бастырып,
Куьрек пинен сувырып,
Онъыс тары алайым.
Казан мынан кайнатып,
Сары соьклер салайым,
Каймак пынан булгалап,
Сени аьруьв карайым.
Мен картайып, сен коърсенъ,
Аьруьв айтарсынъ сен мага.
Ягасын сыйпап, кара коьрпе
Тон этермен мен сага,
Ялынын сыйпап, кара йорга
Миндирермен мен сага.
Сактыян шарык, окалы мес
Ойынларда тойларда
Кийдирермен мен сага.
Авыллардан сайлам уьйлер
Каратарман мен сага.

Мен картайып, сен коьрсенъ,
Аьруьв айтарсынъ сен мага.
Ябув уьйди актарып,
Ак телетин яптырып,
Уьй этермен мен сага.
Бас бозалар куйдырып,
Бармажийлер бастырып,
Алты авылды йыйдырып,
Ат шабыслар курдырып,
Давлыбазды соктырып,
Ийтке сорпа тоьктирип,
Той этермен мен сага.
Мен картайып, сен коьрсенъ,
Аьруьв айтарсынъ сен мага.
Айдан салып алдынъа,
Мал йыярман мен сага,
Актан кара танытып,
Окытарман мен сени.
Эр картайса, куыш таяр,
Сосы куьнди эске алып,
Эш мутпассынъ сен мени.

ойлап

сөзлөр тизип коранъыз

Кара кружокларда аьрбир сөздинъ биринчи буквасы бар. Букваларды дурыс салсан белгиле ногай айтубын окырсыз. Ал, ойлап, сөзлар туьзип каранъыз.

Сөзгө рифма көсүп караньыз...

Атай авырып ятады,
Тетей ога

Эртерек абзирленген Марина
Мектебине

Тетей мысыкка суут береди,
Бебем ога янасып

Мен китаплер окыйман,
Ишиндегин

Бесиншиди добртке, беске битемен,
Алтыншы класска

Атайым ман тетейим,
Дуныяда бек

Кроссвордтынъ явабы:

1. Ок.
2. Кус.
3. Арпа.
4. Ямышы.
5. Бармак.
6. Яндавыр.
7. Кардаш.
8. Алапа.
9. Киев.
10. Шер.
11. Яв.

Соъз туъзип каранъыз

Сали, Мурат, мактав, окувшы,
сатув, салам.

Биринши номердагы кросс- ворд

Йогарыдан тоъменге:
Алабай

Солдан онъга:

1. Ас.
2. Лак.
3. Алма.
4. Боран.
5. Арслан.
6. Йоллакай.

Соколёнок

Лашын

2/2016

март - апрель

Иллюстрированный детский журнал.
Издается один раз в два месяца.

Учредитель:
Правительство Республики Дагестан

Журнал зарегистрирован федеральной
службой по надзору в сфере связи и
массовых коммуникаций.
Регистр. номер ПИ №ТУ5-0018
от 21 мая 2009 г.

Издается с января 1990 г.

Главный редактор
Мурад Ахмедов

Редколлегия:
А.Исмаилов (зам. гл. редактора)
Т.Зургалова (отв. секретарь)
А.Култаев
Б.Кулунчакова
М.Авезов
С. Майлыбаева
С. Култаева (редактор выпуска)

Худ. редактор З.Даганов
Тех.редактор Т. Лузина
Художник номера А. Самарская
Фотография обложки З. Даганов

Выход в свет 05.05.2016 г.
Тираж 177 экз.
Заказ №56

Типография: ООО «Издательство «Феникс
пресс»
Адрес типографии: 367018, РД, г. Махачкала,
ул. Петра I, 61.

Редакция и издатель: Государственное
бюджетное учреждение Республики
Дагестан «Редакция республиканских
литературных журналов «Соколенок» и
«Литературный Дагестан».

Адрес редакции и издателя: 367025,
РД, г. Махачкала, ул. Даниялова, 55.

Ногайский язык.
Индекс: на год - 63238,
на полугодие - 78432.

Цена свободная.

